
УДК 939:811.161.2Грещук

ОБРАНЕЦЬ НАУКИ ЯК ДОЛІ (до 60-річчя професора В.В. Грещука)

Що посієш в юності, те пожнеш у зрілості

Г. Ібсен

Це мудро — стати початком продовження

Т. Мельничук

Цікавість до світу, яка з'являється ще змалку, ставить перед нами багато запитань. Запитання стають ключем до його пізнання. Спрага пізнання народжує ідеї, як зерна. Щоденна копітка праця дає їм зрости. У зрілості збираємо плоди, засіяні в молодості.

Професор Василь Васильович Грещук належить до тих людей, котрим вдалося зреалізувати прагнення до осягнення світу на мовознавчій ниві. Він, не порушуючи наступності наукових поколінь, тяглості наукових традицій, продовжив пошуки в галузі дериватології свого вчителя І.Ковалика. Створивши дериватологічну школу, заклав підвалини для розвитку власної справи в учнях.

Народився В.Грещук 2-го червня 1949-го р. у мальовничому селі Старі Кривотули на Івано-Франківщині в сім'ї Ганни й Василя Грещуків. Названо його на честь маминого брата Василя, котрий у 1945-му р. трагічно загинув у партизанці. У родині збереглася добра українська традиція давати дітям імена їхніх родичів. Це, з одного боку, сприяє збереженню пам'яті роду, а з іншого — покладає певну відповідальність на того, хто успадковує чиєсь ім'я, зобов'язує людину своїми вчинками не осоромити минулі покоління (син Василя Васильовича Богдан також названий на честь одного зі своїх дідусів).

З 1955-го р. до 1966-го р. В.Грещук спершу навчався у Старокривотульській восьмирічці, а згодом — у Отинійській середній школі. Він був частим відвідувачем місцевої бібліотеки, тому не дивно, що вже в

учнівські роки виявляється його потяг до слова. Тоді, окрім перших художніх спроб пера, він пише замітки до місцевих газет про найрізноманітніші події в селі. Однак захоплюється й точними дисциплінами, зокрема математикою. Спочатку хоче пов'язати своє майбутнє саме з цією наукою, а тільки згодом зароджується мрія стати журналістом. Але не даремно кажуть, що до свого призначення ми часто йдемо манівцями. Плануємо одне, а доля веде нас своїми шляхами. І люди, які зустрічаються на цій дорозі, і те, як складаються обставини, скоріше не випадковість, а якась закономірність, прописана зверху. Особливістю талановитих людей є різнобічність їх обдарувань, і чим би в житті вони не займалися, це завжди яскраве самовираження. Хто зна, може б і Василь Васильович став світилом природничих наук чи відомим журналістом, однак як багато би втратила філологія! Тепер, згадуючи свої юнацькі мрії, він жартівливо каже, що філолог завжди ще може стати добрим журналістом, але не кожен журналіст може стати добрим філологом.

У ті роки, щоб вступити на відділення журналістики, потрібно було мати виробничий стаж. За порадою свого шкільного вчителя-словесника В. Грещук у 1966-му р. вступає на українське відділення філологічного факультету Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаніка, щоб згодом перевестися на журналістику. Цей крок визначить наступні кроки і, зрештою, долю Василя Васильовича.

Навчання зацікавило юнака. У читальному залі бібліотеки, на заняттях він все більше відкриває для себе світ філології. Бере активну участь у студентському житті, танцює у відомому ансамблі "Верховинка" з дня його заснування.

У той час молодий кандидат філологічних наук А. Зеленько набирав студентів у науковий гурток. Бажаючих спочатку виявилось близько п'ятдесяти, однак згодом залишилося всього шестеро осіб, які справді цікавилися різними мовознавчими проблемами, хотіли їх обговорювати. Серед них — В. Грещук та майбутній дослідник в галузі ономастики М. Габорак (він згодом захистив кандидатську дисертацію під керівництвом Василя Васильовича). Саме робота у гуртку стала поштовхом до наукової діяльності В. Грещука. Пізніше наукові зацікавлення студента помітив декан філологічного факультету В. Верещака. Він знайомить третьокурсника Василя Грещука з професором Львівського університету ім. І. Франка І. Коваликом, котрий у той час читав спецкурс зі словотвору для четвертокурсників івано-франківського вузу. Тоді В. Грещук за власним бажанням відвідує лекції професора, який згодом відіграє у його житті важливу роль, стане для нього не тільки науковим керівником, а й ідеалом Вченого та Людини.

Навчаючись в інституті, В. Грещук брав участь у багатьох студентських наукових конференціях, виступив із доповіддю на республіканській студентській науковій конференції у Вінниці.

У 1970-му р. В. Грещук закінчує інститут з відзнакою. Як випускник-відмінник має право першочергового вибору при розподілі майбутнього місця роботи, однак з властивими йому романтизмом та ентузіазмом їде працювати у восьмирічну школу на Рівненщину (Дубровицький район, село Мочулище). Там молодий учитель швидко знаходить спільну мову з доброзичливими щирими поліщуками (часто й тепер з теплом та ностальгією згадує ті роки). Навчаючи

дітей, помічає основні труднощі в засвоєнні ними літературної мови, пов'язані з впливом місцевого діалекту. Тому розробляє методичні матеріали, спрямовані на допомогу учням. У той час коло його наукових зацікавлень — методика викладання мови у школі. Він неодноразово виступає на районних та обласних педагогічних читаннях. У республіканському журналі "Українська мова та література в школі" друкує статтю під назвою "З досвіду роботи над діалектизмами".

Увесь цей час В. Грещука не покидає бажання ґрунтовного наукового вивчення мови, він вирішує вступати до аспірантури. Працюючи в школі, успішно складає кандидатські іспити з філософії та іноземної мови.

У 1971-му р. В. Грещук готується до кандидатського іспиту з мови, везе документи до Львівського університету ім. І. Франка. Там завідувач відділу аспірантури радить йому звернутися на кафедру української мови, де незабаром мав відбутися вступний екзамен до аспірантури. Доля вдруге дарує йому зустріч з проф. І. Коваликом, який погоджується стати його науковим керівником.

Навчання в аспірантурі повинно було розпочатися 1-го листопада, однак ще два місяці чекав Василь Васильович повідомлення про зарахування. Як з'ясувалося згодом, така затримка була пов'язана з вивченням "компетентними органами" його біографії. Чи то перевірка не була такою ретельною, чи то односельці повелися порядно й не згадали "ганебної" історії вуйка Василя, котрий у далекі 50-ті рр. віддав своє життя за ідею незалежної України, але в грудні 1971-го р. В. Грещук офіційно став аспірантом кафедри української мови Львівського університету ім. І. Франка.

У 1979-му р. В. Грещук захищає кандидатську дисертацію на тему: "Словотвірна й лексико-семантична структура українських dead'єктивів на *-ість, -ство, -ота, -ина, -изна*". З 1977-го р. він працює в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника (до 1992-го р. — Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В. Стефаника), де й тепер продовжується його плідна наукова діяльність. Спочатку розпочинає свою роботу асистентом, у 1980-му р. — старшим викладачем, у 1983-му р. — доцентом, а в 1994-му р. — професором кафедри української мови.

У 1985-му р. В. Грещук кілька місяців працював заступником декана філологічного факультету. Як людині обов'язковій та відповідальній, йому запропонували посаду декана. З 1985-го р. В. Грещук — декан філологічного факультету. В 1988-му р. він звільняється із посади декана у зв'язку зі вступом до докторантури, а вже в 1993-му р. успішно захищає докторську дисертацію на тему "**Типологія українського відприкметникового словотвору**" (науковий консультант — професор А. Грищенко, з яким у Василя Васильовича склалися теплі дружні стосунки).

У свої 60 років Василь Васильович Грещук багато чого досягнув у житті. Він — не тільки люблячий батько й чоловік, але й доктор філологічних наук, професор, директор Інституту українознавства, завідувач кафедри української мови, заступник голови спеціалізованої ради із захисту кандидатських дисертацій у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника та член спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій у Львівському національному університеті ім. І. Франка, член експертної ради ДАК України з напрямку "Педагогічна освіта, культура, мистецтво". Також є головним редактором журналу Інституту українознавства "Українознавчі студії", головою редакційної ради Вісника Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, член редакційної колегії науково-теоретичного журналу Інституту української мови НАН України "Українська мова", член редколегій ряду наукових вісників і журналів.

В. Грещук продовжує наукові традиції, започатковані професором І. Коваликом. Тому проблематика його досліджень в основному пов'язана з теоретичними питаннями дериватології та словотвору української мови.

Узагальненням багаторічної праці професора В. Грещука в галузі вивчення особливостей українського словотвору стала монографія "**Український відприкметниковий словотвір**" (1995), присвячена світлій пам'яті І. Ковалика. У ній дослідник не тільки детально аналізує прикметники як твірну базу в сучасній українській літературній мові, встановлює чинники детермінації словотворчої спроможності різних класів твірних ад'єктивів, а й обґрунтовує необхідність застосування поряд із поширеним і загальноприйнятим формантоцентричним підходом основоцентричного підходу до вивчення словотвору, розглядає теоретичні проблеми основоцентричної дериватології. Власне, у цій монографії на практиці реалізовано основоцентричний підхід до аналізу словотвірних одиниць.

Згодом В. Грещук зі своїми учнями Р. Бачкуром, І. Джочкою та Н. Пославською видає монографію "**Нариси з основоцентричної де-**

риватології" (2007), у якій, не заперечуючи комплексного підходу до словотвору, звернуто увагу на формуванні основоцентричного аспекту вивчення словотвору з його специфічними завданнями та прийомами аналізу мовного матеріалу. Зроблено фрагментарний опис відіменникового, відприкметникового та віддієслівного словотвору сучасної української мови на засадах основоцентричної дериватології.

Багато зроблено професором і в дослідженні українського історичного словотвору, зокрема ним виявлено закономірності історичного розвитку словотвірної категорії "абстрагована якість" від праслов'янської доби й до наших часів.

У 2001-му р. на базі кафедри української мови та Інституту українознавства Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника спільно з Інститутом української мови АН України створено Прикарпатський дериватологічний центр ім. І. Ковалика, співголовою якого став проф. Василь Грещук. Одне із основних завдань центру — різнобічне вивчення теоретичних проблем дериватології, визначення й розробка актуальних питань українського словотвору, координація зусиль лінгвістів у дослідженні словотвору. Науковий дериватологічний центр працює над залученням провідних дериватологів вузів до вивчення актуальних проблем словотвору, рекомендує здібних дериватологів до навчання в аспірантурі та докторантурі. Значна увага центру, очолюваного В. Грещуком, спрямована на організацію та проведення наукових конференцій. Так, до 95-річчя І. Ковалика в 2002-му р. Прикарпатський дериватологічний центр ім. І. Ковалика, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника разом з Інститутом української мови АН України та Інститутом мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України організували та провели Всеукраїнську наукову конференцію "**Актуальні проблеми українського словотвору**", за матеріалами якої був опублікований збірник наукових статей. Згодом, у 2007-му р., до 100-річчя від дня народження І. Ковалика, науковий центр бере активну участь в організації та успішному проведенні Всеукраїнської наукової конференції "**Іван Ковалик і сучасне мовознавство**". Її учасників приймає у своїх стінах Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. На пошану професора виходить ювілейний випуск вісника цього вузу.

Однак коло мовознавчих зацікавлень Василя Васильовича значно ширше, воно охоплює проблеми лексикології, діалектології, історії української літературної мови, мови художньої літератури, лексикографії.

Низку праць В. Грещук присвятив питанням художнього слова. Особливе зацікавлення вченого викликала мова новел В. Стефаника, не випадково він стає співавтором колективної монографії "**Василь Стефаник — художник слова**" (1996), а ще публікує статтю про лексику новел видатного письменника, укладає частину Словника мови художніх творів В. Стефаника (на літери К, Л). У полі зору науковця також мовний феномен новел Марка Черемшини, оказіональне слововживання Богдана-Ігоря Антонича, поетичне слово С. Пушика, роль поетичної творчості І. Франка у розвитку лексики української літературної мови кін. XIX — поч. XX ст.

Окремою сторінкою у творчій діяльності В. Грещука є проблема використання говорів, передовсім південно-західних, у мові української художньої літератури. Під цим кутом зору предметом пильної уваги дослідника стала мова І. Франка, В. Стефаника, М. Черемшини, Л. Мартовича, теоретичні питання взаємодії територіальних діалектів і літературної мови у художній мові. Наукові напрацювання у цій ділянці привели лінгвіста до ідеї створення словника **"Гуцульська лексика в українській художній мові"**, роботу над яким В. Грещук зі своїми колегами уже розпочав.

Ученого також цікавить мовна ситуація в Галичині у ХІХ–ХХ ст. та формування тут літературної мови і граматичної думки. У річищі цих досліджень В. Грещук підготував до друку і опублікував першу наукову лінгвістичну розвідку в Галичині **"Вѣдомѣсть о руском язичѣ"** І. Могильницького (2003), яка давно стала бібліографічною рідкістю, та кілька статей. З цієї проблематики як співавтор і відповідальний редактор публікує колективну працю **"Євген Желихівський у національно-культурному відродженні України"** (1999), у якій висвітлено багатогранну діяльність свого земляка на науковій і педагогічній ниві. Сучасна мовна ситуація в краю знайшла відображення у розділі колективної монографії **"Етнос. Соціум. Культура. Регіональний аспект"** (2006).

Не оминув своєю увагою вчений і такого актуального питання, як роль рідної мови у національній самоідентифікації і консолідації, у національному самозбереженні. Праці зазначеної тематики стали органічною складовою розгортання і розвитку українознавчих студій.

У 90-ті рр. виникла потреба різноаспектного наукового осмислення багатьох проблем українознавства, на які в радянські часи було накладено табу. Василь Васильович наприкінці 1996-го р. організовує та очолює Інститут українознавства при Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, і ставить за мету згуртувати творчий колектив провідних вузівських вчених гуманітарного й суспільного профілів задля розв'язання низки наукових проблем українознавства.

Незважаючи на скрутні економічні умови в державі, В. Грещуку завдяки підтримці ректорату та обласної державної адміністрації, а також шляхом залучення спонсорських коштів вдалося добре налагодити роботу Інституту та видавничу справу. Діяльність цього інституту є прикладом того, як кожен, від кого це залежить, не гучними гаслами, а щоденною працею може сприяти державотворчому процесу.

За невеликий проміжок часу Інститут українознавства підготував і опублікував понад 30 монографічних досліджень, які розширюють і поглиблюють наші знання про Україну, її мову, державність, культуру, історію, народ тощо. Повернуто із забуття чимало імен славних діячів культури й науки, відкрито широкому загалу наукові та літературно-мистецькі праці, які раніше були забороненими, однак не втратили своєї цінності та актуальності й сьогодні. Василь Васильович упорядкував, підготував до друку й опублікував ряд збірників українознавчих матеріалів, зокрема **"Іван Огієнко і національно-духовне відродження України"** (1992), **"Просвіта": історія, постаті, чин"** (1993), **"Актуальні проблеми українського словотвору"** (1995), **"Україно-**

знавство: документи, матеріали, раритети" (1999), "Українська мова: навчально-методичні та виховні аспекти" (1999), "Українська мова в освіті" (2000), "Актуальні проблеми українського словотвору" (2002), Іван Ковалик "Вчення про словотвір" (2007), "Листування І. Франка та Бодуена де Куртене" (2008).

Інститут видає щорічник "Українознавчі студії" та неперіодичний збірник "Українознавство: документи, матеріали, раритети".

За наукові досягнення в ділянці українознавства В. Грещук удостоєний премії імені В. Стефаніка та Почесної грамоти імені Президента НТШ Михайла Грушевського Наукового товариства ім. Шевченка в Америці.

В цілому у творчому доробку професора В. Грещука близько 150-ти праць, присвячених різним актуальним проблемам мовознавства. Він неодноразово брав участь у багатьох міжнародних конференціях не тільки в Україні, а й за її межами (Варшавський, Люблінський, Ягеллонський університети (Польща), Мінський інститут іноземних мов, Гродненський університет (Білорусія), Оломоуцький університет (Чехія), Український вільний університет (Німеччина), Інститут російської мови (Росія)).

Чимало зусиль доклав В. Грещук до укомплектування кафедри висококваліфікованими фахівцями, зростання їх науково-методичного рівня та згуртування у творчий колектив, здатний на високому рівні здійснювати лінгвістичну підготовку філологів. Зараз на кафедрі працюють два професори доктори наук (крім завідувача, добре знана у науковому світі М. Голянич), вісімнадцять кандидатів наук доцентів. Поява плеяди творчих особистостей зумовлює розмаїття напрямків наукової проблематики кафедри: словотвір і семасіологія, лінгвопоетика, лінгвостилістика, діалектологія, синтаксис, історія літературної мови.

Колектив кафедри переважно жіночий, багато молодих. Однак Василю Васильовичу як мудрому завідувачеві вдається, з одного боку, організувати всіх до науково-педагогічної роботи, з іншого — підтримувати дружню теплу атмосферу у стосунках між працівниками (при нагоді каже нам, молодим, щоб цінували і в майбутньому зберігали ті кращі традиції, які склались на кафедрі).

Ті, кому пощастило безпосередньо працювати й спілкуватися з Василем Васильовичем, знають його як інтелігентну, надзвичайно ерудовану, тактовну, добру, але, водночас, тверду й непохитну в принципових питаннях людину. Він має дар розважливою порадою усувати різні непорозуміння, а то й жартом "розряджати" конфліктні ситуації. Уміє не тільки радіти успіхам колег, а й переживати їхні труднощі та невдачі. До В. Грещука як до авторитетної людини часто звертаються зі своїми проблемами колеги та підлеглі, бо знають: якщо пообіцяє чимось допомогти, то завжди дотримає свого слова. Часто, розуміючи труднощі інших, першим робить кроки назустріч, намагається підтримати і добрим словом, і справою — делікатно, ненав'язливо.

Василь Васильович — не тільки відомий науковець, добрий керівник і просто порядна хороша людина, а й мудрий педагог, досвідчений викладач та прекрасний оратор. Мені пощастило ще на першому курсі навчання в університеті слухати його лекції. І я, як багато інших студентів, прийшовши на філологію з любові до літератури, після його

"Вступу до мовознавства" зацікавилась проблемами лінгвістики. Тонко володіючи словом, професор В. Грещук уміє складні мовознавчі теорії пояснити доступно, захопливо і, головне, викликати бажання пізнавати мову як людський феномен.

Василь Васильович завжди намагається залучати здібних студентів до науки. Під його керівництвом підготували і захистили кандидатські дисертації 13 аспірантів і здобувачів. Ті, кому випала честь мати такого наукового керівника, знають його як надзвичайно вимогливу до себе й до інших людину. Він неухильно дотримується наукового етикету, не терпить плагіату, поважає факти, виваженість суджень і оцінок, обережне ставлення до новомодних термінів і цьому вчить молодих науковців. Коли потрібно, вміє делікатно вказати на помилки та висловити своє незадоволення, однак ніколи не дозволяє собі принижувати інших, завжди з розумінням ставиться до чийось проблем, йде назустріч. Мудрість його як наукового керівника полягає і в тому, що він ніколи не нав'язує своїх власних поглядів на ту чи іншу наукову проблему, а тільки, де потрібно, скеровує влучним запитанням, доречним зауваженням, дає змогу самим дійти до правильного рішення. Він, як справжній учитель, вчить знаходити істину. Будучи знаним ученим і відповідальним адміністратором, цінує насамперед людські стосунки, ставить на перше місце особистість з її внутрішнім світом, переживаннями та власним поглядом на світ.

У всі часи батьки ретельно обирали ім'я дитині, яка щойно з'являлась на світ. У народі навіть образно кажуть: "Як назвеш корабель, так він і попливе". Можливо, ім'я є одним із тих важливих чинників, які визначають характер людини, її долю. Беручи інтерв'ю до однієї із місцевих газет, Василя Васильовича якось запитали про те, як йому "царюється" із цим ім'ям, адже в перекладі з грецької воно означає "вінценосець", "цар". На що він відповів: "...царювання пов'язане з пригнобленням когось, а мені така ідея не дуже імпонує. Але як обранець долі, що має вінець, який до чогось зобов'язує — це так". У тому ж інтерв'ю ще один відомий Василь Васильович Добрянський (письменник, редактор газети "Слово народу") зауважив: "...Василі, як на мене, добрі, м'якосердні. Може, тому дуже мало Василів царювали за історію людства. Та й нині, оглянувши політичний овид України, рідко побачимо Василів серед урядовців, народних депутатів, чиновників високого рангу. Політичне крутіство, лукавство не для Василів. Вони прагнуть змінити світ добром, творчістю. Одразу згадуються імена Василя Стефаніка, Василя Земляка, Василя Симоненка, Василя Стуса..." (газета "Галичина" від 13 січня 2001).

Доброго Вам здоров'я, здійснення всіх творчих задумів, родинного затишку й просто людського щастя, дорогий і шановний наш ювіляре!

Віра Пітель (м. Івано-Франківськ)

Vira Pitel'

FAVoured ONE FOR SCIENSE AS FOR FORTUNE
(on the 60-th V. Greshchuk's birthday)